

โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน Rajabhat University Strategic Project for Local and Community Economic Development

ปิยรัตน์ วงศ์จุมมะลิ (Piyarat Wongjummali) Email: artjar2012@outlook.com^{1*}

¹สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
(Department of Sustainable Local Development Strategy, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University)

*Corresponding Author. E-mail : artjar2012@outlook.com

(Received: 30 July 2025; Revised: 10 November 2025; Accepted: 15 December 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนกับการทำงานบริการวิชาการตามโครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลไกการสนับสนุนและเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางด้านวิชาการอย่างเป็นระบบสู่การขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดอาชีพ รายได้ ความสุข และคุณภาพชีวิตที่ดีของครัวเรือนในชุมชน

การหยุดหรือชะลอกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในประเทศทั้งภาคการผลิตและบริการที่ผ่านมา ได้ส่งผลต่อการเลิกจ้างและการเคลื่อนย้ายแรงงานจำนวนมากกลับสู่ภูมิลำเนา การสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งจึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะการให้สถาบันการศึกษาได้มีบทบาทเสริมสร้างองค์ความรู้ พัฒนา และเพิ่มมูลค่าของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ ทนทางสังคม วัฒนธรรม ศักยภาพของพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาการผลิตสินค้าและบริการให้มีมาตรฐาน เกิดการยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถให้ชุมชนหรือครัวเรือนสร้างรายได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : เศรษฐกิจชุมชน; การพัฒนาท้องถิ่น; โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ

Abstract

This academic article aimed to demonstrate the application of the community-economy concept in academic service operations under the Rajabhat University Strategic Project for Local Development. The project functions as a mechanism to support and systematically integrate academic knowledge into participatory community economic development. Such integration contributes to the creation of occupations, income generation, increased happiness, and improved quality of life for community households.

Domestic economic stagnation in both the production and service sectors in recent years has resulted in mass layoffs and labor migration back to local areas. Consequently, strengthening community economies has become increasingly important. Higher education institutions play a vital role in fostering knowledge; developing and adding value to community-based economic activities in accordance with local identity, social and cultural capital, and area potential; and promoting the development of standardized products and services, thereby building capacity and enabling sustainable income generation for communities and households.

Keywords: Community Economy; Local Development; Rajabhat University Strategic Project

บทนำ

ระบบเศรษฐกิจ (Economic System) ของโลกในปัจจุบันมีความแตกต่างกันไปตามรูปแบบของการปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม โดยจำแนกเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialism) และระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) ระหว่างทุนนิยมและสังคมนิยม ประเทศไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสม โดยรัฐมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกให้แก่เอกชนเพื่อจัดการโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ นำกลไกราคามาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าแทรกแซงเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้แก่คนส่วนใหญ่ที่ได้รับความเดือดร้อน (กรรยา พรธนะ, 2565)

ภาพรวมเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันยังคงเผชิญแรงกดดันจากภาวะเศรษฐกิจโลกที่ชะลอตัว ค่าเงินบาทผันผวน ความเสี่ยงด้านภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างประเทศ แต่ยังคงได้รับแรงหนุนการลงทุนจากต่างประเทศในอุตสาหกรรมใหม่ และการบริโภคภายในประเทศที่ปรับตัวดีขึ้น รวมถึง ความสัมพันธ์ ไทย-กัมพูชา ในด้านเศรษฐกิจและความร่วมมือชายแดนยังคงเป็นปัจจัยที่อาจส่งผลต่อเสถียรภาพทางการเมือง ความมั่นคง และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ ส่งผลให้ภาพรวมเศรษฐกิจไทยในไตรมาสที่ 2 ปี 2568 ขยายตัวร้อยละ 2.8 ลดลงจากร้อยละ 3.2 ในไตรมาสแรก โครงสร้าง GDP ด้านการผลิต พบว่า ภาคบริการยังเป็นแกนหลัก คิดเป็นร้อยละ 60 ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนร้อยละ 30 และเกษตรกรรมมีสัดส่วนร้อยละ 10 ด้านการใช้จ่าย การบริโภคภาคเอกชนยังเป็นแรงขับเคลื่อนหลัก คิดเป็นร้อยละ 58.31 และพึ่งการส่งออกร้อยละ 70 ด้านการจ้างงานยังคงเผชิญกับแรงกดดันจากการแจ้งหยุดกิจการ 1,950 แห่ง ส่งผลกระทบต่อแรงงานถึง 693,727 คน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2568)

อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจของประเทศไทยในห้วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พบว่า การประเมินภาพรวมบริบทและสถานะทุนทางสังคมของประเทศได้บ่งชี้ถึงความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างเพื่อมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม ด้วยการกระจายโอกาส สร้างความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำทั้งในเชิงรายได้ ความมั่งคั่งเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะหมวดหมู่ที่ 8 ไทยมีพื้นที่เมืองอัจฉริยะที่น่าอยู่ปลอดภัย เติบโตได้อย่างยั่งยืน ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาประเทศที่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจโลกและการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง ภาวะเศรษฐกิจของแต่ละภาคหดตัวจากการหยุดชะงักของกิจกรรมการผลิตและบริการ ส่งผลต่อการเลิกจ้างและการเคลื่อนย้ายแรงงานจำนวนมากกลับสู่ภูมิลำเนาเพื่อประกอบอาชีพภาคการเกษตร ทำให้ภาคการผลิตและบริการมีการปรับตัวและมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจฐานราก เน้นการผลิตและการบริโภคภายในประเทศให้สอดคล้องกับความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้บริโภค (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

อีกทั้งการพัฒนาชนบทแนวใหม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนและกระบวนการพัฒนาที่บูรณาการเชื่อมโยงกันทุกด้าน มีเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน สังคม และสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทยอย่างยั่งยืนโดยยึดหลักสำคัญคือ การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองด้วยตนเอง สามารถวิเคราะห์สภาวะที่ตนเองเป็นอยู่ได้ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงด้วยความสมัครใจ (พระไพรีวดี กตทีโป และคณะ, 2566)

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

หากกล่าวถึง “เศรษฐกิจชุมชน” มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย เช่น ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์ (2542) เศรษฐกิจชุมชนคือ กิจกรรมที่สามารถปฏิบัติในระบบเศรษฐกิจทั้งการผลิต แปรรูป บริโภคและบริการ เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทำให้เกิดการรวมตัวเพื่อคิด ลงมือทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ขณะที่มิ่งคล ด่านธานี (2541) ให้ความหมายเศรษฐกิจชุมชนคือ การทำงานร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อดำรงชีพให้พออยู่พอกิน และมีความสุข ความพอใจจากผลผลิตที่ได้รับ สำหรับกระทรวงมหาดไทย (2541) ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนคือ เศรษฐกิจทุกสาขาของชุมชนและหมู่บ้าน ดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม คุ่มค่า และยั่งยืน ทำการผลิตเพื่อเลี้ยงชีวิตครอบครัว และชุมชนได้อย่างพอเพียง ส่วนเกินแห่งผลผลิตเป็นเศรษฐกิจแห่งการแลกเปลี่ยน ซื้อขายหรือแปรรูปตามกำลัง และวัฒนธรรมของชุมชน

ทั้งนี้ธัญชนก ปะวะละ และคณะ (2562) ให้ความหมายเศรษฐกิจชุมชนว่าเป็น การประกอบอาชีพและการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชนที่เน้นความร่วมมือในรูปกิจกรรมทั้งในและนอกภาคการเกษตร คำนึงถึงการทำนุบำรุงพื้นฐานของตนเองให้เข้มแข็งด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของชุมชน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ และสุภาวดี ณ นคร (2562) ให้ความหมายเศรษฐกิจชุมชนคือ พฤติกรรมของชุมชนในการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนเป็นกิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรชุมชนช่วยกันดำเนินการในลักษณะพหุภาคี นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในกระบวนการผลิต การบริโภค และการจำหน่าย

ดังนั้นจากนิยามที่หลากหลายข้างต้นจึงอาจสรุปได้ว่า เศรษฐกิจชุมชนคือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นดำเนินงานด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ทั้งในระบบการผลิต การบริโภค และการจำหน่าย โดยใช้ทุนและทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นให้มีมูลค่าเพิ่ม ก่อให้เกิดรายได้อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ความสำคัญและลักษณะของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจภาพรวมของประเทศ หากเศรษฐกิจชุมชนได้รับการพัฒนาให้เติบโตและมั่นคงจะส่งผลให้ภาคเศรษฐกิจของประเทศเติบโตไปด้วย ระบบเศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบันได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการผลิตทั้งภายในและภายนอกชุมชน อาศัยทุนทางกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนการเงิน และทุนทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานในการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจสู่การสร้างมูลค่าให้แก่ครัวเรือนและสังคม (ณวิญ เสริฐผล, 2562) เศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุมถึงการผลิต บริโภค จำหน่าย โดยคนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมลงมือทำ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน บนฐานศักยภาพ ภูมิปัญญา และทุนชุมชน โดยมีครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต สมาชิกในครัวเรือนเป็นแรงงานสำคัญเพื่อให้สามารถอยู่รอดและพึ่งตนเองได้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2567)

ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญและมีลักษณะที่แตกต่างจากระบบเศรษฐกิจมหภาค โดยเศรษฐกิจชุมชนมุ่งการพึ่งตนเองบนพื้นฐานของความพออยู่พอกินเพื่อนำไปสู่ความสุขและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ขณะที่เศรษฐกิจมหภาคเป็นระบบทุนนิยมที่มุ่งให้ความสำคัญกับการค้า การลงทุน การบริหารระหว่างประเทศ และการส่งเสริมธุรกิจขนาดใหญ่เพื่อสร้างการเติบโตของประเทศ จากกรณีวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อฟื้นฟูประเทศ มุ่งให้เศรษฐกิจชุมชนเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจของชาติที่ใช้แรงงานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน พึ่งพาและดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณธรรมจริยธรรม ครัวเรือนและชุมชนเป็นหน่วยการผลิตหลัก เป้าหมายของการผลิตเพื่อความอยู่รอดของครัวเรือน ผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนให้เพียงพอก่อนนำไปจำหน่ายให้มีรายได้กลับสู่ครัวเรือน ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อความร่ำรวยหรือสร้างกำไรจากการผลิต กระบวนการผลิตให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และทุนทางวัฒนธรรมเป็นหลัก

ความสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนจึงขึ้นอยู่กับค่านิยมร่วมของสมาชิก ยึดถือวัฒนธรรม คุณธรรม ความไว้วางใจ และการช่วยเหลือแบ่งปัน ตลอดจนการกระจายทรัพยากรในชุมชนให้ทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์

ร่วมกัน ดังนั้นเศรษฐกิจชุมชนจะสามารถพัฒนาได้ต้องอยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชน มีการเชื่อมโยงและบูรณาการด้านสังคม วัฒนธรรม การศึกษา สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ชุมชนจึงจะมีพลวัตของตนเองสามารถดำรงให้อยู่รอดและพัฒนาบนเส้นทางของตนเอง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2550; ประเวศ วะสี, 2533; วิทยากร เชียงกุล, 2542)

ทั้งนี้สุนันทา คันธานนท์ และคณะ (2568) ได้กล่าวถึงการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากก่อให้เกิดผลดี 4 ประการ คือ (1) เพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้ธุรกิจสามารถขับเคลื่อนการส่งเสริมให้ชุมชนประกอบอาชีพภายใต้ทรัพยากรพื้นถิ่น เพิ่มมูลค่าทรัพยากรและพัฒนาต่อยอดสร้างรายได้ให้กับชุมชน (2) เสริมสร้างทักษะและศึกษาต่อยอด พัฒนา ประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถนำมาประกอบอาชีพได้ทันที (3) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นการยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือนภายใต้บริบท วิถีชีวิต สามารถประยุกต์เป็นแหล่งผลิตอาหารของชุมชนได้ และ (4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยนำเสนอนวัตกรรมที่ต่อยอดจากภูมิปัญญาและการพัฒนาทักษะการเขียนแผนธุรกิจชุมชน

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

แนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ได้กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาด้านการสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก 3 กลยุทธ์ย่อย ดังนี้

1. พัฒนาภาคให้เป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ กล่าวคือ นำแผนพัฒนาภาคและการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการกระจายความเจริญเติบโตไปสู่ภูมิภาคและการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานทั้งภายในและต่างประเทศ มุ่งการเชื่อมโยงศักยภาพของพื้นที่ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อมและวิสาหกิจชุมชนเข้ากับห่วงโซ่อุปทานในอุตสาหกรรมเป้าหมาย ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและกระจายผลการพัฒนาสู่ประชาชน โดยพัฒนาเป็นฐานเศรษฐกิจหลักที่สามารถรองรับการลงทุนและการจ้างงานในพื้นที่

2. สร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจชุมชนโดยใช้เครือข่ายเป็นกลไกขับเคลื่อน โดยให้สถาบันการศึกษาเข้าไปเสริมสร้างองค์ความรู้ พัฒนาและเพิ่มมูลค่าของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ ทนทางสังคมและวัฒนธรรม ศักยภาพของพื้นที่ ส่งเสริมการพัฒนากิจการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพมาตรฐานปลอดภัย โดยใช้งานวิจัย เทคโนโลยี นวัตกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลและแพลตฟอร์มบริการดิจิทัลเพื่อการวางแผนการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

3. ส่งเสริมการจัดการกลไกตลาดของท้องถิ่น มุ่งให้เกิดความสมดุลด้านการผลิตและบริโภคของพื้นที่และการบริโภคจากตลาดภายนอก โดยส่งเสริมนวัตกรรมการจัดการห่วงโซ่อุปทานในระดับพื้นที่ สนับสนุนการสร้างงานและจ้างงานคนในท้องถิ่น ตลอดจนห่วงโซ่อุปทานเพื่อรองรับประชากรวัยแรงงานในพื้นที่ รวมถึงสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการกระจายสินค้าและบริการให้หมุนเวียนในพื้นที่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม กลุ่มเกษตรกร กระตุ้นการบริโภคให้สอดคล้องและสมดุลกับการผลิตในท้องถิ่นตามแนวทางการผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอาจทำได้โดยการส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทย และการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ (ทวี วัชรเกียรติศักดิ์, 2559) ตามกระบวนการดังนี้

การส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชุมชน อาจทำได้ด้วยการพัฒนากลุ่มอาชีพ และการบูรณาการภาคีพัฒนาทั้งภายในและภายนอก ได้แก่

1. การสร้างความเข้มแข็งจากภายในด้วยการเสริมสร้างและขยายผลภูมิปัญญาการเรียนรู้ และภาวะการนำของชุมชน ผู้นำและกลุ่มแกนนำการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต้องมีส่วนร่วมด้านการเรียนรู้ เสียสละอย่างมุ่งมั่นต่อการพัฒนา ภูมิใจในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตนและชุมชน ภูมิปัญญาด้านการผลิตจากฐานทรัพยากรชุมชน และการบริหารจัดการเชิงธุรกิจจะส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง

2. การสร้างความเข้มแข็งจากภายนอกควรมีมุมมองในลักษณะของการหนุนเสริมการสร้างความเข้มแข็งจากภาคีพัฒนาภายนอก โดยการเรียนรู้และแสดงเป้าหมายอย่างชัดเจนเพื่อให้แต่ละภาคส่วนได้รับรู้ลักษณะของการมีส่วนร่วมหนุนเสริมเพื่อความสำเร็จอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต้องแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความรับผิดชอบ ใช้ความรู้ ทักษะและการเรียนรู้เพื่อให้เกิดผลการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

3. การบูรณาการระหว่างภาคีพัฒนาจากภายในและภายนอกชุมชนต้องกำหนดองค์การภายนอกในการเป็นผู้จัดการและประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรม เช่น สถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่หนุนเสริมการเรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจชุมชน

อีกทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทย 4.0 มีแนวทางการขับเคลื่อน ดังนี้

1. ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมควรพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรมให้กับชุมชนท้องถิ่น ควรใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีทดแทนกำลังแรงงาน ขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม เน้นบริการที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมนวัตกรรมและผลิตสินค้าท้องถิ่นชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า

2. ขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วมควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาของประเทศ

3. ขับเคลื่อนอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมควรพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรชุมชน ตลอดจนสินทรัพย์ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดระบบเศรษฐกิจพึ่งพาตนเองไปพร้อมกับการพัฒนาความเสมอภาคของสิ่งแวดล้อม และอัตราการว่างงานของชุมชนท้องถิ่น (นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และสุธี โกสิทธิ์, 2563)

แนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและอำนวยความสะดวกต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจในชุมชน การดำเนินงานต้องครอบคลุมถึงการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนของชุมชน การกำหนดนโยบาย การจัดสรรทรัพยากรและความร่วมมือ การสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่นและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเป็นผู้ประกอบการ การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนด้วยความคิดริเริ่มและสนองตอบความต้องการของคนในชุมชน และมุ่งให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเติบโตทางเศรษฐกิจและยกระดับความเป็นอยู่ของท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนระยะยาว (วริศรา มีชัย และคณะ, 2566)

รูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

รูปแบบของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถออกแบบได้ด้วยความสามารถของชุมชน โดยเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างสรรค์ สนับสนุนการผลิตสินค้าท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ให้เกิดมูลค่าเพิ่มและเสริมสร้างรายได้ สร้างตลาดสินค้าหรือการสนับสนุนธุรกิจที่ใช้วัสดุและแรงงานท้องถิ่น ส่งเสริมการศึกษาและการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะให้กับชุมชน สนับสนุนให้บุคลากรท้องถิ่นมีความสามารถจัดการธุรกิจและพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนได้ด้วยตนเอง ดังนั้นรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงควรเริ่มจากความเข้าใจและเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างถ่องแท้ เข้าใจถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผลและเกิดความยั่งยืน (พระไพรีวดี กตทีโป และคณะ, 2566)

รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทย 4.0 ประกอบด้วย (1) รูปแบบการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม คือ การสร้างกฎระเบียบในชุมชนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมนวัตกรรมทางเศรษฐกิจและเพิ่มขีดความสามารถ ด้านนวัตกรรมของท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการให้ดีขึ้น (2) รูปแบบการขับเคลื่อนด้วยการสร้าง การมีส่วนร่วมคือ พัฒนาแผนแม่บทชุมชนเพื่อเปลี่ยนพื้นที่ชุมชนให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจแห่งความรู้ การถ่ายทอด ความรู้จากสถาบันการศึกษา หน่วยงาน และธุรกิจ สร้างกลุ่มพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นด้วยการจัดโปรแกรม หรือหลักสูตรให้ชุมชนร่วมรับผิดชอบ จัดเวทีภาคประชาคมเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจ และ (3) รูปแบบการขับเคลื่อนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมคือ พัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมให้มี ประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาจากการประกอบการธุรกิจ (นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และสุธี โกสิทธิ์, 2563)

ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ ปัจจัย ภายในและปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายใน ประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ กระบวนการบริหารจัดการ และ สถานการณ์ทางสังคม ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และการสนับสนุนจาก หน่วยงาน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2567) โดยจุดแข็งที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ คนในชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกร่วมกัน มีความเอื้ออาทรให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน และกัน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลให้เป็นไปตามธรรมชาติและความสมัครใจ (ขวัญกมล ดอน ขวา และ ณัฏชา ลิ้มศิริสุวรรณ, 2558)

ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน

ปัญหาพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย (1) ผลิตอะไร (what) คือ การเลือกผลิตสินค้า ตามข้อจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นจำเป็นต้องเลือกผลิตเพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า (2) ผลิตอย่างไร (how) คือ การพิจารณาปัจจัยการผลิตที่จะนำมาใช้เพื่อลดต้นทุนการผลิตแต่ได้ผลผลิตสูงสุด และ เลือกวิธีการผลิตที่มีประสิทธิภาพ และ (3) ผลิตเพื่อใคร (for whom) เป็นการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย (target groups) ที่จะได้รับประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการที่ผลิตขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องสภาพปัญหาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทย 4.0 ยังพบปัญหาการขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม ด้านการสร้างขีดความสามารถของชุมชนให้ผลิตนวัตกรรมเศรษฐกิจใหม่ ๆ ปัญหาการขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วม และปัญหาการขับเคลื่อนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และสุธี โกสิทธิ์, 2563)

โครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นสถาบันการศึกษาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร มนุษย์ ตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นจนถึงระดับพื้นที่ภูมิภาคซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ ด้วยศักยภาพที่โดดเด่นด้านที่ตั้งซึ่งกระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ ทรัพยากรบุคคลและองค์ความรู้ในสาขา ที่หลากหลาย ความใกล้ชิดและประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นมาเป็นระยะเวลายาวนาน และมี ยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นระยะ 20 ปี (2560-2579) เป็นทิศทางการขับเคลื่อน ที่สำคัญ มีการจัดทำแผนปฏิบัติการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Action Plan) มหาวิทยาลัยราชภัฏระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570) เพื่อเป็นกรอบการดำเนินงานและพัฒนากลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏในการสร้างผลกระทบ เชิงประจักษ์ ยกระดับเศรษฐกิจและสังคมชุมชนท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของแต่ละภูมิภาค โดยพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมพลังปัญญาของแผ่นดิน พื้นฟูการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ บำรุงรักษาการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล รวมถึงให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพ

ชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุงและถ่ายทอดเทคโนโลยี ทุนบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ผลิตและส่งเสริมวิทยฐานะครู (กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2566)

ในมิติของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมทบปทสำคัญต่อการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการสร้างนวัตกรรมบนฐานทรัพยากรและทุนภูมิสังคมของพื้นที่ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศเป็นโมเดลการพัฒนาท้องถิ่นระดับโลก และมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นคลังสมอง คลังปัญญา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการศึกษามีตัวชี้วัดประสิทธิภาพหลัก (KPI) คือ การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานรากและเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากการท่องเที่ยวชุมชน วัฒนธรรมภูมิปัญญา พืช สัตว์เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมรองในพื้นที่ โดยใช้พื้นที่มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เสมือนจริงและขยายผลสู่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) ในสัดส่วนร้อยละ 30 (กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ, 2566)

โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเป็นโครงการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้น้อมนำพระราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มาเป็นกรอบการดำเนินงานเสริมสร้างพลังทางสังคม และนำหลักการทรงงานด้านการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ตามหลักการเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา มาประยุกต์ใช้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ แก้ไขปัญหาความยากจน นำไปสู่ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้จากการประกอบอาชีพ การเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมดุล และปรับตัวท่ามกลางสภาพบริบทที่เปลี่ยนแปลงผันผวน ไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีทุกด้าน

กรณีศึกษา: โครงการตามแผนงานยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มโคกแล่นา ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับรายได้ให้กับคนในชุมชนฐานรากได้พ้นขีดความยากจน มีกระบวนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) สำรวจข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนสมาชิกกลุ่มทั้งด้านรายได้ หนี้สิน ทรัพยากรและช่องทางจำหน่าย (2) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดแนวทางเพิ่มรายได้ (3) นำข้อมูลมาวิเคราะห์และออกแบบแผนธุรกิจชุมชนด้วยการจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน (Community Business Model Canvas: CBMC) (4) จัดฝึกอบรมและบันทึกต้นทุนการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (5) พัฒนาทักษะการตลาดออฟไลน์และออนไลน์ และ (6) ติดตามประเมินผล

จากการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มโคกแล่นา ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ได้ทำการสำรวจข้อมูลของสมาชิกกลุ่มด้วยแบบสอบถามจำนวน 50 คน พบว่า สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 50 – 65 ปี มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน ครัวเรือนนับถือศาสนาพุทธ มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก

ข้อมูลเศรษฐกิจครัวเรือน พบว่า สมาชิกกลุ่มมีรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างเฉลี่ยต่ำกว่า 3,000 บาทต่อเดือน สมาชิกเป็นเจ้าของที่ดินทำกินร้อยละ 70 เป็นเจ้าของบ้านร้อยละ 89 เป็นเจ้าของรถจักรยานยนต์ร้อยละ 75 ด้านหนี้สิน พบว่า สมาชิกมีหนี้สินร้อยละ 69 โดยเป็นหนี้จากการทำเกษตรกรรม การศึกษาของบุตรหลาน ซื้อมานพาคณะ ซื้อมือถือเครื่องใช้ส่วนตัวในครัวเรือน ซื้อมือถือเครื่องใช้ส่วนตัว รักษาอาการเจ็บป่วย และค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน มีแหล่งเงินกู้คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และเงินกู้ธนาคาร ด้านการออม พบว่า สมาชิกกลุ่มมีการออมเงินเฉลี่ย 1,200 บาทต่อเดือน แหล่งเงินออมคือ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และด้านความต้องการของสมาชิกกลุ่ม ได้แก่ การส่งเสริมอาชีพที่สร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน การส่งเสริมพัฒนาตลาดและรูปแบบของโคมที่หลากหลายน การสนับสนุนทุนหมุนเวียนให้แก่สมาชิกกลุ่มทำโคม การส่งเสริมพลังงานทดแทน และการส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

จากนั้นได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และร่วมกันออกแบบแผนธุรกิจชุมชนด้วยแบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2563) เพื่อยกระดับความรู้ และทักษะของสมาชิกให้เป็นผู้ประกอบการแบบมีแผน จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นและออกแบบ แผนธุรกิจชุมชนร่วมกัน ปรากฏผลดังนี้

1. สมาชิกกลุ่มให้ความเห็นต่อคุณค่าของสินค้า “โคมล้านนา” เป็นสินค้าที่สร้างรายได้หลักและรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน สินค้ามีความโดดเด่นเนื่องจากเป็นสินค้าอัตลักษณ์ของชุมชน แสดงถึงการอนุรักษ์ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม โดยโคมล้านนาสามารถนำไปใช้เพื่อประกอบพิธีกรรม ประดับ และตกแต่งสถานที่ อีกทั้งยังเป็นสินค้าที่สร้างความสามัคคี ความสัมพันธ์ที่ดี ความร่วมมือของสมาชิกในครัวเรือนในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้ รวมทั้งโคมล้านนามีขั้นตอนการผลิตที่ไม่ซับซ้อน สามารถทำได้ทุกเพศทุกวัยทั้ง เด็ก ผู้สูงอายุและผู้พิการ

2. กลุ่มลูกค้าปัจจุบัน ได้แก่ วัดหรือชุมชน งานแสดงสินค้า ร้านค้าปลีก ร้านค้าส่ง พ่อค้าคนกลาง สถานที่ราชการ ส่วนกลุ่มลูกค้าในอนาคต ได้แก่ ลูกค้าในงานแสดงสินค้าประจำปี ลูกค้าออนไลน์ทั้งในและต่างประเทศ และนักท่องเที่ยว

3. การสื่อสาร การตลาด และการขนส่ง สมาชิกกลุ่มได้มีการสื่อสารสินค้าผ่านงานแขวนโคมวัดหรือชุมชน ร้านค้าทั้งในและนอกพื้นที่ ผู้ผลิตบอกต่อผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ (Social network) เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ โดยแจ้งว่าสามารถผลิตได้ตามสั่ง และให้บริการขนส่งเมื่อมีการสั่งซื้อในปริมาณมาก

4. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อลูกค้าเพื่อให้สามารถปิดการขายและรักษามาตรฐานของกลุ่ม โดยการขายสินค้าให้ตรงตามคุณลักษณะที่แจ้งไว้กับลูกค้า มีการตรวจสอบมาตรฐานสินค้าก่อนส่งออกให้ลูกค้า และมีการกำหนดราคาที่เหมาะสม สร้างความซื่อสัตย์และจริงใจต่อลูกค้าทั้งด้านราคาและคุณภาพของสินค้า รวมถึงรับเปลี่ยนสินค้าเมื่อสินค้าเสียหายระหว่างขนส่ง หรือสินค้าไม่ได้มาตรฐานโดยไม่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม

5. ที่มาของรายได้หลักคือ การขายสินค้าในเทศกาลแขวนโคมวัดหรือชุมชน จังหวัดลำพูน

6. กิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มควรจะดำเนินการต่อคือการเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ การเพิ่มทักษะด้านการตลาดและการเพิ่มทักษะของการเป็นผู้ประกอบการ

7. ปัจจัยสำคัญต่อการผลิต ได้แก่ เงินลงทุน เวลาในการผลิต ความรู้ ภูมิปัญญาเรื่องโคม เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต

8. สิ่งที่ต้องขอความร่วมมือกับภายนอกหรือการทำงานในลักษณะเครือข่าย ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตโคมระดับอำเภอของจังหวัดลำพูน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด วัดในจังหวัดลำพูน และคนกลางรับซื้อสินค้า/ผลิตภัณฑ์ภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง

9. ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องใช้ในการซื้อ วัสดุการผลิต เช่น ผ้า กระดาษ กาว เชือก กรรไกร มีด ไม้ไผ่ ไม้แบบโครง ตัวหนีบ เครื่องตัดกระดาษ ดอกกระดาษสำหรับตกแต่ง ค่าจ้าง ค่าขนส่ง และค่าบรรจุภัณฑ์

ผลประกอบการของสมาชิกกลุ่มในห้วงเดือนมิถุนายนถึงพฤศจิกายน 2567 (ดังตารางที่ 1) เมื่อนำมาคำนวณ ผลตอบแทนจากการลงทุน (Return on Investment: ROI) (ดังตารางที่ 2) พบว่า ค่าเฉลี่ยทั้งโครงการมีผลตอบแทนจากการลงทุนสูงถึงร้อยละ 141.2 สะท้อนให้เห็นว่าโมเดลธุรกิจโคมล้านนามีความคุ้มค่า โดยทุกช่วงเวลาการผลิตมีค่าตอบแทนจากการลงทุนเกิน 100% แปลว่าได้กำไรมากกว่าต้นทุนเท่าตัว รวมถึงการผลิตและการจัดจำหน่ายในปริมาณมากจะช่วยลดต้นทุนคงที่ต่อหน่วย ทั้งนี้แนวทางการเพิ่มผลตอบแทนจากการลงทุนของกลุ่มอาจทำได้โดย (1) ลดต้นทุนวัสดุด้วยการเพาะพันธุ์ไม้ไผ่หรือสั่งซื้อผ้าและกระดาษจำนวนมาก (2) ปรับปรุง

กระบวนการผลิตโดยใช้แม่พิมพ์มาตรฐานเพื่อลดการเสียเวลาและเศษวัสดุ (3) ขยายช่องทางเชิงรุกตลาดออนไลน์ เพิ่มยอดขายซื้อต่างจังหวัด (4) เพิ่มมูลค่าโดยออกแบบลวดลายร่วมสมัยหรือทำเซตของขวัญ ของที่ระลึก และ (5) ควบคุมต้นทุนคงที่โดยบันทึกค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุนจริง

ตารางที่ 1 แสดงผลประกอบการของสมาชิกกลุ่มโคมล้านนาในเขตตำบลทุ่งหัวช้าง

พ.ศ. 2567	เวลา ผลิต (วัน)	ต้นทุน วัสดุ (บาท)	ค่าแรง (บาท)	ต้นทุน รวม (บาท)	จำนวน ที่ผลิต ได้(ลูก)	ต้นทุน ต่อลูก (บาท)	ราคา ขาย ต่อลูก	รายรับ (บาท)	กำไร หลังขาย (บาท)	กำไร ต่อลูก (บาท)
มิถุนายน	30	10,140	6,514	16,655	1,019	16.34	38	38,722	22,068	21.66
กรกฎาคม	30	20,760	13,140	33,900	2,000	16.95	40	80,000	46,100	23.05
ตุลาคม - พฤศจิกายน	60	66,780	43,000	109,780	6,700	16.39	40	268,000	158,220	23.61

ที่มา: (โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มโคมล้านนา ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน, 2567)

ตารางที่ 2 แสดงผลการคำนวณผลตอบแทนจากการลงทุน (ROI)

พ.ศ. 2567	ต้นทุนรวม (บาท)	รายรับ (บาท)	กำไรสุทธิ (บาท)	ROI (%)
มิถุนายน	16,655	38,722	22,068	132.5
กรกฎาคม	33,900	80,000	46,100	136.0
ตุลาคม-พฤศจิกายน	109,780	268,000	158,220	144.2
รวม	160,355	386,722	226,388	141.2

ที่มา: (โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มโคมล้านนา ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน, 2567)

การติดตามผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดโครงการ พบว่า สมาชิกกลุ่มมีรายได้จากกระบวนการผลิตโคมล้านนาในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (1) งานขึ้นรูปโครงโคม ยกระดับรายได้ให้แก่สมาชิกไม่ต่ำกว่า 1,000 บาทต่อเดือน (2) งานติดผ้าติดกระดาษ ยกระดับรายได้ให้แก่สมาชิกไม่ต่ำกว่า 800 บาทต่อเดือน และ (3) งานขึ้นรูปโครงโคม พร้อมติดผ้าและกระดาษ ยกระดับรายได้ให้แก่สมาชิกไม่ต่ำกว่า 1,500 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ สมาชิกได้สะท้อนถึงความสุขจากการเข้าร่วมโครงการเนื่องจากการทำโคมล้านนาเป็นงานที่เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ลดความเครียด ขณะเดียวกันสมาชิกมีความต้องการได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนหมุนเวียน วัสดุอุปกรณ์การผลิต ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และการเพิ่มรูปแบบและลวดลายของโคมล้านนา

ดังนั้นกรณีศึกษาโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มโคมล้านนา ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน จึงเป็นงานบริการวิชาการตามโครงการยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นสู่การยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตให้แก่ครัวเรือนด้วยผลิตภัณฑ์โคมล้านนาของชุมชน โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนมาออกแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ทุนทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกทั้งด้านการวางแผนการผลิต การจำหน่าย และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

บทสรุป

นอกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏจะมีบทบาทเสริมสร้างองค์ความรู้ พัฒนา และเพิ่มมูลค่าของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ศักยภาพของพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริม

พัฒนาการผลิตสินค้าและบริการให้มีมาตรฐาน เกิดการยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถให้ชุมชนหรือครัวเรือน
สร้างรายได้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยราชภัฏยังมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว
ด้วยการสร้างนวัตกรรมบนฐานทรัพยากรและทุนภูมิสังคมของพื้นที่ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งใน
และต่างประเทศเป็นโมเดลการพัฒนาท้องถิ่นระดับโลก และมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นคลังสมอง คลังปัญญา
เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการศึกษา มีตัวชี้วัดประสิทธิภาพหลัก
(KPI) คือ สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานรากและเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากการท่องเที่ยวชุมชน วัฒนธรรมภูมิปัญญา
พืช สัตว์เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมรองในพื้นที่ โดยใช้พื้นที่มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เสมือนจริงและ
ขยายผลสู่ชุมชนท้องถิ่นเพื่อเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Product: GPP) ในสัดส่วนร้อยละ 30

ภายใต้โครงการตามแผนงานยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น กรณีโครงการพัฒนา
คุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มโคมล้านนา ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
ได้แสดงให้เห็นถึงกลไกการสนับสนุนและเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางด้านวิชาการสู่การขับเคลื่อนให้เกิด
กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านอาชีพ รายได้ ความสุข และคุณภาพชีวิต
ที่ดีของครัวเรือน โดยกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ทุนทางสังคมและ
วัฒนธรรม ตั้งแต่กระบวนการผลิตถึงการจำหน่าย ประกอบด้วยขั้นตอนของการสำรวจข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจ
ของครัวเรือน การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบหาแนวทางเพิ่มรายได้ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์และ
ออกแบบด้วยแบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน (Community Business Model Canvas: CBMC) การจัดฝึกอบรม
และบันทึกต้นทุนการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การพัฒนาทักษะการตลาดออฟไลน์และออนไลน์ และ
การติดตามประเมินผล ส่งผลให้กลุ่มได้เพิ่มขีดความสามารถด้านวางแผน พัฒนาผลิตภัณฑ์ และยกระดับรายได้
ให้แก่ครัวเรือนได้อย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรรยา พรธนา. (2565). *หลักเศรษฐศาสตร์ ม.ปลาย*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กระทรวงมหาดไทย. (15 กันยายน 2541). *ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจ
ชุมชน*. <https://chiangmaillocal.go.th/article-detail/1113/>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). *การจัดการและวางแผนธุรกิจ*. ศรีสยาม พรินท์แอนด์แพคเกจ.
- กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏ. (23 พฤษภาคม 2566). *แผนปฏิบัติการเชิงยุทธศาสตร์(Strategic Action Plan)
มหาวิทยาลัยราชภัฏระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570)*. [https://www.nxpo.or.th/th/wp-
content/uploads/2023/05pdf](https://www.nxpo.or.th/th/wp-content/uploads/2023/05pdf)
- ขวัญกมล ดอนขวา, และณัฏชา ลิ้มปศิริสุวรรณ. (2558). โมเดลเชิงสาเหตุและผลของกระบวนการเศรษฐกิจชุมชน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารสมาคมนักวิจัย*. 20(2), 127-137.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2550). *แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม*. บริษัทสำนักพิมพ์
สร้างสรรค์ จำกัด.
- ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์. (2542). *ศตวรรษที่ 21 อารยธรรมของอารยชน*. บริษัท วีพริ้นท์ จำกัด.
- ณิธิ สุริยผล. (2562). กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนในจังหวัดพะเยา. *วารสารวิชาการธรรม
ทรรศน์*. 19(2), 215-224.
- ทวี วัชรเกียรติศักดิ์. (2559). การสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยการพัฒนากลุ่มอาชีพใน
พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิชาการ
บริหารธุรกิจ*. 5(1), 43-54.

ธัญชนก ปะวะละ, และคณะ. (2562). *การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม*. [รายงานการวิจัย]. ศูนย์ข้อมูลการวิจัยดิจิทัล วช.

<https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/307047>

นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ และสุธิ โกสิทธี. (2563). รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทย 4.0. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*. 5(2), 289-304.

ประเวศ วะสี. (2533). *ปัญหาวิกฤตด้านชนบทสู่ทางรอด*. สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

พระไพโรจน์ กตทิโป, พระทวีพงษ์ ลอยมา, ออมสิน ตุ่มทอง, และพระปรัชญา ชยวุฒโธ. (2566). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง บ้านโนนครก ตำบลโนนครก อำเภอนาเชือก จังหวัดสุรินทร์. *วารสารการจัดการองค์กรและพัฒนาสังคม*. 3(2), 1-12.

มงคล ด่านธานินทร์. (2541). *เศรษฐกิจชุมชนเชิงระบบ: หลักการและแนวทางปฏิบัติ ในเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: ความคิดและยุทธศาสตร์*. ซีเอ็ดดูเค.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2567). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*. 9(1), 279-297.

วริศรา มีชัย, โกศล กิตติอัมพร, และสัญญา เคนาภูมิ. (2566). การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารวิจัยและพัฒนาเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*. 1(2), 14-24.

วิทยากร เชียงกุล. (2542). *เศรษฐศาสตร์มิติใหม่*. โครงการวิทัศน์.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2563). *คู่มือการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน*. สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชนจัดการความรู้และการสื่อสาร.

สุนันทา คันธานนท์, วิกรม จันทระจิตร, ขจร พุ่มศรี, และบุญชู กออุดมรัตน์ (2568). การพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ตำบลฉลอง จังหวัดภูเก็ต. *วารสารสังคมและวัฒนธรรม*. 9(6), 88-100.

สุภาวดี ณ นคร. (2562). *ความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจชุมชน ตำบลบางวัว อำเภอบางประกง จังหวัดฉะเชิงเทรา*. [งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. คลังสารสนเทศดิจิทัล มหาวิทยาลัยบูรพา.

https://digital_collect.lib.buu.ac.th/dcms/files/55921158.pdf

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (5 พฤศจิกายน 2568). *สถานการณ์และแนวโน้มเศรษฐกิจการคลังต่อการกำหนดนโยบายภาครัฐ*.

https://web.parliament.go.th/assets/portals/82/news/1652/1_1652.pdf

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (1 ตุลาคม 2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสาม (พ.ศ. 2566 – 2570)*. <https://www.nesdc.go.th/the-national-economic-and-social-development-plan/the-thirteenth-plan-2023-2027/>